

Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Mesleki Performanslarına Yönelik Öz-Değerlendirmelerinin İncelenmesi

Canan CENGİZ¹, Şenem ALKAN²

¹Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi, canancengiz@trabzon.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4547-3293>

²Lisansüstü Öğrencisi, Trabzon Üniversitesi, senem_alkan21@trabzon.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-6490-4338>

Geliş Tarihi/Received: 7.10.2021 Kabul Tarihi/Accepted: 21.05.2022 e-Yayım/e-Printed: 30.06.2022

DOI: <http://dx.doi.org/10.14582/DUZGEF.2022.186>

ÖZ

Öz değerlendirme, öğrenenlerin öğretim sürecinde gerçekleştirdikleri çalışmalarını ve sonucunda ulaştıkları öğrenme çıktılarını dikkate alarak kendilerini değerlendirmeleridir. Öğrenenlerin çalışmalarının veya performanslarının kalitesine yönelik düşüncelerini içeren öz-değerlendirme, biçimlendirici değerlendirmenin önemli bir bileşenidir. Bu çalışmada fen bilgisi öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması süresince hazırladıkları yansıtıcı günlüklerin incelenmesi ve öğretmen adaylarının hangi konularda öz değerlendirme yaptıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma, fenomenografik yöntem çerçevesinde yürütülmüştür. Çalışma Doğu Karadeniz'de yer alan bir eğitim fakültesinde öğrenim gören sekiz dördüncü sınıf fen bilgisi öğretmen adayı ile gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı öğretmenlik uygulaması süresince öğretmen adaylarının hazırladıkları yansıtıcı günlükler oluşturmaktadır. Yansıtıcı günlüklerden elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Öğretmen adaylarının büyük çoğunluğu konu ile ilgili temel ilke ve kavramlara hakim olduklarını ve uygulamalarında öğretim teknolojilerinden yeterli seviyede faydalanabildiklerini düşündüklerini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının çoğu öğrenci sorularına yeterli ve uygun cevap verme konusunda ise yetersiz olduklarını, kesinti ve engellemelere karşı uygun önlem alma konusunda yetersiz olduklarını ve zamanı verimli kullanamadıklarını düşündüklerini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının günlüklerinde dikkati çeken bir diğer husus ise günlüklerde konu ile alanın diğer konularını ilişkilendirebilme, öğrenme ortamının güvenliğini sağlayabilme, öğretimi bireysel farklılıklara göre sürdürebilme, demokratik bir öğrenme ortamı sağlayabilme, sözel dili ve beden dilini etkili biçimde kullanabilme konularına nadiren değinmiş olmalarıdır.

Anahtar Kelimeler: Öz değerlendirme, fen bilgisi öğretmen adayı, öğretmenlik uygulaması, yansıtıcı günlük

Pre-Service Science Teachers' Self-Evaluations about Their Professional Performance During Teaching Practicum Course

ABSTRACT

Self-evaluation, which includes learners' thoughts on the quality of their work or performance, is an important component of formative assessment. Pre-service teachers evaluate themselves by taking into account their performance during teaching practicum and the learning outcomes they achieve as a result. In this study, it was aimed to examine the reflective journals as a self-evaluation tool prepared by pre-service science teachers during teaching practicum course and to determine which issues they focus on about their performance. This study was conducted within the framework of phenomenographic method. The study was conducted with eight fourth-grade pre-service science teachers studying at a faculty of education located in the Eastern Black Sea. Reflective journals that pre-service teachers kept during teaching practicum were utilised as data collection tool. Data gathered from reflective journals were subjected to content analysis. The vast majority of pre-service teachers stated that they knew the basic principles and concepts related to the subject and believe that they used teaching technologies sufficiently in their practices. Also many of them stated that they could not respond adequately and appropriately to student questions and they were insufficient to take appropriate measures against interruptions and obstructions, and they could not use time efficiently. Another point that draws attention in the journals is that pre-service teachers rarely touch on some issues like associating the topic of the lesson with other topics of the subject, ensuring the security of the learning environment, maintaining teaching according to individual differences, providing a democratic learning environment and effectively use of verbal and body language.

Keywords: Self-evaluation, teaching practicum, pre-service science teacher, reflective journal

1. GİRİŞ

Öz değerlendirme, öğrenenlerin öğretim sürecinde gerçekleştirdikleri çalışmaları ve ulaştıkları öğrenme çıktılarını dikkate alarak kendilerini değerlendirmeleridir (Nartgün, 2006). Öğrenenlerin çalışmalarının veya performanslarının kalitesine yönelik düşüncelerini içeren öz-değerlendirme, biçimlendirici değerlendirmenin önemli bir bileşenidir. Öz-değerlendirme sürecinde öğrenenler performansları veya öğrenme ürünleri ile ilgili bilgi toplar ve belirlenen öğrenme ölçütü veya hedefi ile bu bilgileri karşılaştırarak değerlendirme yapar. Performansını veya ürünlerini bu değerlendirmeler ışığında revize eder (Andrade & Valtcheva, 2009). Bu süreç öğrenenlerin güçlü ve zayıf yönlerinin farkına varmalarına yardımcı olur (Majzub, 2013; McMillan, 2007; Noonan & Randy, 2005), öğrenmelerinden sorumluluk almalarını ve özgüven kazanmalarını sağlar (Coronado-Aligero, 2006) öz yeterlik inançlarının ve hatalarının farkına varmalarına yardımcı olur (Kahraman, 2014). Öz değerlendirme öğretmenin sınıf içerisindeki sorunları görmesini ve bu sorunlara karşı nasıl önlem alacağını ortaya koymasından sorumluluk sahibi olmasını sağlar. Hem mesleklerini icra eden öğretmenlerin hem de öğretmen adaylarının kendi öğretimlerine yönelik derinlemesine düşünmelerine olanak sunar (Özdemir, 2018).

Lisans eğitimi sürecinde öğretmen adaylarından öz-değerlendirme yapmaları beklenen derslerden biri ve belki en önemlisi öğretmenlik uygulaması dersidir. Öğretmenlik uygulaması dersi, öğretmen adaylarının lisans eğitimleri süresince öğrendikleri bilgi ve becerileri gerçek bir okul ortamında uygulama imkanı sağlaması açısından oldukça önemlidir (YÖK, 2007). Öğretmen adayları bu derste lisans eğitimleri süresince öğrendikleri yöntem ve teknikleri uygulama fırsatı bulurken kendilerini değerlendirmeyi de öğrenirler (Çetinkaya & Kılıç, 2017). Öz değerlendirme, öğretmen adaylarının mesleğe yönelik olumlu tutum geliştirmelerini sağlamasının yanı sıra deneyimlerini ve karşılaştıkları problemleri ifade ederken mesleki gelişim için neler yapmaya ihtiyaç duyduklarını keşfetmelerini sağlar (Candaş, Kıryak & Özmen, 2019). Öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması dersi kapsamında öz-değerlendirme yapmak amacıyla kullandıkları araçlardan biri yansıtıcı günlüklerdir (Koç & Yıldız, 2012; Arslan, 2017; Çepni & Aydın, 2015; Akcanca & Cerrah-Özsevgeç, 2019). Thorpe (2004) yansıtıcı günlükleri, öğrencilerin öğrenmelerine yönelik bilgiler barındıran, öğrendiklerini farklı açılardan ele alarak yansıttıkları materyaller olarak tanımlamıştır. Yansıtıcı günlükler, öğrenenlerin tecrübelerini ortaya koymalarını, öğrendiklerini kendilerine özgü bir yöntemle ifade etmelerini, değerlendirmelerini ve bu doğrultuda uygulamalarını geliştirmelerini sağlar (Kazu & Demiralp, 2012). Günlükler, öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması sürecinde karşılaştıkları problemleri derinlemesine düşünmelerine yardımcı olurken, bu süreçte sorular sormalarına ve hipotezler geliştirmelerine de yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda yansıtıcı günlüklerin öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulamasının verimliliğini değerlendirmeleri konusunda önemli bir veri kaynağı oluşturduğu düşünülmektedir (Işıkoğlu, 2007).

Ekiz (2006) öğretmen adaylarının uygulama sürecinde karşılaştıkları sorunları ortaya koymada ve bu sorunlar üzerinde düşünmelerini sağlamada yansıtıcı günlüklerin önemli olduğunu ifade etmektedir. Yansıtıcı günlükler, öğretmen adaylarının deneyimlerini ortaya koymada, kendileri, akranları ve uygulama öğretmeni hakkında sahip oldukları görüşleri ifade etme konusunda yarar sağlamaktadır (İnel Ekici & Delen, 2016). Yiğit, Alev ve Ekiz (2010) çalışmalarında öğretmen adaylarının günlük yazarken yansıtma yapabildiklerini, öğrenci özelliklerini daha iyi kavrayabildiklerini, önceki deneyimlerinden faydalanarak eksiklerini gidermelerini ve gelişimlerini takip etmelerini sağladıklarını ortaya koymuşlardır.

Yansıtıcı günlükler, öğretmen adaylarının öğretim sürecinde kazandıkları farkındalıklara ve yaşadıkları problemlere yönelik fikir vermektedir (Arslan, 2017). Günlüklerde yer alan bilgiler, öğretmen adaylarının neyi yapıp, neyi yapamadıklarına yönelik görüşlerini içerir ve böylece birinci elden hangi hususlarda zorlandıklarına, hangi hususlarda ise iyi yetişmiş olduklarına yönelik veri elde etmeyi sağlar. Öğretmenlik becerileri arasında yer alan fakat öğretmen adaylarının kendilerini değerlendirirken yer vermemiş oldukları konular ise öğretmen adaylarının performanslarını sergilerken nelere daha az odaklandıklarını, dolayısıyla hangi bilgi veya beceriyi edinmeye ihtiyaç duyduklarına yönelik bir ipucu verebilir. Öğretmenlik uygulaması dersinin öğretmen adaylarını mesleğe hazırlama konusunda önemli bir yere sahip olduğu dikkate alındığında öğretmen adaylarının

bu süreçte karşılaştıkları her durumun ortaya koyulması öğretmen adaylarına, uygulama öğretmenlerine ve uygulama öğretim üyelerine yol gösterici olacaktır.

Bu çalışmada fen bilgisi öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması süresince hazırladıkları yansıtıcı günlüklerin incelenmesi ve öğretmen adaylarının hangi konularda öz değerlendirme yaptıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada fenomenografik yöntem kullanılmıştır. Bu yöntem günlük yaşantımızda karşılaştığımız fakat ayrıntılı bilgi sahibi olmadığımız olay, durum ya da deneyimleri derinlemesine incelemeyi esas almaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2011). Fenomenografik araştırmalarda asıl olan olgunun özünü anlamak olduğundan olguyu tümüyle deneyimleyen insan gruplarına odaklanılır (Çarpar, 2020).

2.1. Katılımcılar

Çalışma Doğu Karadeniz’de yer alan bir eğitim fakültesinde öğrenim gören sekiz fen bilgisi öğretmen adayıyla yürütülmüştür.

2.2. Veri Toplama Aracı

Çalışmada öğretmen adaylarından öğretmenlik uygulaması süresince dokuz hafta boyunca her hafta yansıtıcı günlük yazmaları istenmiştir. Sekiz öğretmen adayının hazırladığı toplam 66 yansıtıcı günlük bu çalışmanın veri toplama aracını oluşturmaktadır. Yedi hafta boyunca tüm öğretmen adayları yansıtıcı günlüklerini uygulama öğretim üyesine teslim etmiş olup, sekizinci hafta Ö6 ve Ö8 kodlu öğretmen adayları, dokuzuncu hafta ise Ö5, Ö6, Ö7 ve Ö8 kodlu öğretmen adayları günlükleri teslim etmemişlerdir.

2.3. Verilerin Analizi

Bu çalışmadan elde edilen veriler betimsel olarak analiz edilmiştir. Bu yaklaşımda veriler daha önceden belirlenmiş kategori veya temalara göre özetlenir ve yorumlanır (Sözbilir, 2009; Yıldırım & Şimşek, 2011). Çalışma kapsamında öncelikle toplanan veriler ayrıntılı olarak çalışmayı yürüten araştırmacılar tarafından okunmuştur. 1. aşamada araştırmacılar günlüklerin yüzde yirmisini “Öğretmenlik Uygulaması Gözlem Formu”nda (MEB, 2020) yer alan kategorileri dikkate alarak ayrı ayrı analiz etmişlerdir. 2. aşamada araştırmacılar bir araya gelerek kategoriler altında sınıflandırdıkları cevaplar üzerinde tartışarak, kategorilendirme sürecinde uzlaşmışlardır. 3. aşamada geri kalan veriler çalışmanın yazarlarından biri tarafından analiz edilmiştir. Böylece çalışmanın inandırıcılığı ve tutarlılığı artırılmıştır. Araştırmanın sonuçlarının aktarılabilirliğini sağlamak için öğretmen adayları ile yapılan günlüklerinden elde edilen veriler, doğrudan alıntılar yapılarak sunulmuştur (Yıldırım & Şimşek, 2011).

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde öğretmenlik uygulaması sürecinde öğretmen adaylarının hazırladıkları yansıtıcı günlüklerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Yansıtıcı günlükler öğretmenlik uygulaması gözlem formunda yer alan tema ve kategorilere göre analiz edilmiş olup öğretmen adaylarının yazdıkları yansıtıcı günlüklerde bu kategorilere ne sıklıkla yer verdikleri tespit edilmiştir. Tablo 1’de yer alan “olumlu” ve “olumsuz” kodları ile sırasıyla öğretmen adaylarının yeterli oldukları ve yetersiz olduklarını belirttikleri ifadeler kastedilmektedir.

Tablo 1. Öğretmen Adaylarının Öz Değerlendirmelerine Yönelik Yansıtıcı Günlüklerinden Elde Edilen Bulgular

Tema	Kategori	Olumlu	Olumsuz	f	Alıntı
	Konu ile ilgili temel ilke ve kavramları bilme	39	2	41	<i>Teorik bilgi bakımından yeterli bilgiye sahibim. (Ö3G3)*</i>
	Konunun gerektirdiği sözel ve görsel dili (şekil, şema, grafik, formül vb.) uygun biçimde kullanabilme	7	3	10	<i>Tabloya çizdiğim şekille de daha iyi kavradıklarımı gördüm. Böyle şekilleri derslerde kullanmayı düşünüyorum. (Ö1G9)</i>
Konu Alanı Bilgisi	Konuda geçen temel ilke ve kavramları mantıksal bir	-	1	1	<i>Mutasyon ve modifikasyon örneklerinin hangisine girdiği</i>

	tutarlılıkla ilişkilendirebilme				<i>konusunda tam (olarak) yeterli hissetmiyorum. (Ö2G2)</i>
	Konu ile alanın diğer konularını ilişkilendirebilme	-	-	0	
Alan Eğitimi Bilgisi	Öğrenci sorularına uygun ve yeterli yanıtlar oluşturabilme	9	9	18	<i>Öğrenciler bazen zor sorular sorabiliyorlar. Böyle bir durum olduğunda bilsem bile heyecanlanıp yanlış bilgi verebiliyorum. Ders anlattığımda öğretmen müdahale ederek durumu düzeltti. (Ö3G1)</i>
	Öğretim teknolojilerinden yararlanabilme	14	1	15	<i>Ders öncesinde bir sunu ve animasyon soruları hazırladım (Ö5G6).</i>
	Özel öğretim yaklaşım, yöntem ve tekniklerini bilme	5	-	5	<i>Uygulama sırasında istasyon tekniğini kullandım. (Ö7G6)</i>
	Öğrencilerde yanlış gelişmiş kavramları belirleyebilme	2	-	2	<i>Soruları çözerken sadece ben çözmedim her şıkta öğrencilerden geri bildirim aldım. Bu durum öğrencilerin yanlışlıkları şeyleri tespit etmemi sağladı. (Ö4G5)</i>
	Öğrenme ortamının güvenliğini sağlayabilme	1	-	1	<i>Güvenlik önlemlerini almada yeterliydim. (Ö3G3)</i>
Öğretim Süreci	Uygun araç-gereç ve materyal seçme ve hazırlayabilme	23	3	26	<i>Bitki ve mercekle inceleme etkinliği konunun pekişmesini sağladı. (Ö8G3)</i>
	Zamanı verimli kullanabilme	4	18	22	<i>Konuyu anlattıktan sonra tekrar öğrencilere sorarak anlayıp anlamadıklarını yokladım. Sonra zamanı hızlı kullandığımı fark ettim. Sadece zaman konusunda sıkıntı yaşadığımı anladım. Bunu da zamanla düzeltereğimi düşünüyorum. (Ö4G1)</i>
	Öğrencilerin anlama düzeylerine göre dönütler verebilme	10	5	15	<i>Çalışma kağıdındaki soruları yanıtlarken bazı öğrencilerin anlamadığını fark ettim ve yanlarına gidip anlattım. (Ö4G6)</i>
	Öğrencilerin etkin katılımı için etkinlikler düzenleyebilme	9	2	11	<i>Sınıf etkinliklerine öğrenciler istekli katıldı ve bu beni mutlu etti. (Ö8G5)</i>
	Kazanımlara uygun değerlendirme teknikleri kullanabilme	6	4	10	<i>Derse karşı ilgisi olmayan öğrencileri derse çekebilmek için farklı bir değerlendirme türü yapabildim. (Ö7G7)</i>
	Konuyu yaşamla ilişkilendirebilme	6	-	6	<i>Girişte öğrencilere günlük hayattan örnekler vererek soru sormam onlardan dönüt almamı sağladı. (Ö4G1)</i>
	Konuyu önceki ve sonraki derslerle ilişkilendirebilme	4	-	4	<i>Değerlendirme aşamasında önce yeni anlattığım konu doğrultusunda sonra da önceki konuların ilişkilendirmesini yaptırarak sorular yönelttim. (Ö5G8)</i>
	Kazanımlara uygun yöntem ve teknikleri belirleyebilme	1	1	2	<i>Eğer planıma tamlayıcı dallanmış ağaç yerine başka bir değerlendirme koysaydım zamanım bu kadar artmazdı. (Ö2G1)</i>
	Ders süresince ara özetleme yapabilme	1	-	1	<i>Uygulamamın güçlü yanı bazı istisnaları öğrencilere hatırlatmaktır. İlk fırsatta hemen hatırlatıyordum. (Ö1G6)</i>
	Öğretimi bireysel farklılıklara göre sürdürebilme	-	-	0	

	Öğretim araç-gereç ve materyalini sınıf düzeyine uygun biçimde kullanabilme	-	-	0	
	Kesinti ve engellemelere karşı uygun önlemler alabilme	7	13	20	<i>Sınıfta söz dinlemeyen bir öğrenci vardı. O öğrencinin hakimiyetini sağlamakta güçlük çektim. Ders sırasında yerini değiştirdim. Fakat dersi tekrar işleyecek olsam bunu dersin başında yapardım, dersimin bölünmemesi için. (Ö6G6)</i>
	Derse ilgi ve güdünün sürekliliğini sağlayabilme	7	4	11	<i>Öğretmen sınıfta olmadığı zaman öğrenciler dinlemiyor, hemen ilgileri dağılıyor. Dikkatlerini toplamada çok zorlandım. (Ö3G1)</i>
	Derse uygun bir giriş yapabilme	7	1	8	<i>Giriş kısmında yaptığım etkinlikle konunun kalıcılığını sağladım. (Ö2G5)</i>
Sınıf Yönetimi	Derse ilgi ve dikkati çekebilme	5	1	6	<i>Giriş aşamasında bir hikaye anlatmam ve bayal kurdurma fikrim öğrencilerin yeni konuya adaptasyonunu sağladı. (Ö5G1)</i>
	Gelecek dersle ilgili bilgiler ve ödevler verebilme	1	1	2	<i>Değerlendirme kısmını tahtadan gösterdim. Fakat öğrencilere ödev olarak verebilirdim. (Ö2G2)</i>
	Öğrencileri sınıftan çıkarmaya hazırlayabilme	-	1	1	<i>Dersin bitiminde bu günlük dersimiz bu kadardı iyi günler deseydim güzel bir bitiş olurdu. (Ö2G1)</i>
	Dersi toplayabilme	-	-	0	
	Demokratik bir öğrenme ortamı sağlayabilme	-	-	0	
	Övgü ve yaptırımlardan yararlanabilme	-	-	0	
	Öğrencilerle etkili iletişim kurabilme	19	2	21	<i>Öğrencilerle paralel olarak çalışma yaprağı üzerinden etkinlik ve soruları yanıtladım. Sıra aralarında dolaşarak da derse katılmayan ya da soruları sesli olarak yanıtlanmayan öğrencilere özellikle aktive etmeye çalıştım. (Ö5G3)</i>
	Ses tonunu etkili biçimde kullanabilme	5	7	12	<i>Uygulama öncesinde sınıfta ses olacağı konusunda sıkıntı çekeceğimi düşünmüştüm. Kendi gözlemim sonucunda ise evet sıkıntı yaşadım yine sesim yetmedi. Yönergeleri tam veremedim, ne kadar bağırırsam da duyulmadı. (Ö7G6)</i>
İletişim	Konuya uygun düşündürücü sorular sorabilme	8	-	8	<i>Birlikte ilk başta bulunan Newton'un hikayesini okuduk ve devamındaki düşünce sorularını çözümlendirmeye ve yorumlamaya çalıştık. (Ö5G4)</i>
	Anlaşılır açıklamalar ve yönergeler verebilme	2	-	2	<i>Dersimde öğrencilere model yaptıracağım için onları konuya uygun bir şekilde yönlendireceğim konusunda kendimi yeterli görüyorum. (Ö6G3)</i>
	Öğrencileri ilgi ile dinleme	1	1	2	<i>Öğrencilerin verdikleri farklı cevapları dersle ilişkilendirmek ve onları dinlerken sabırlı davranmak, onlara zaman vermek konusunda daha dikkatli davrandım. (Ö5G5)</i>
	Sözel dili ve beden dilini etkili	-	1	1	<i>Derste ne kadar güler yüzlü ne kadar sert davranmam arasındaki</i>

*Üç nolu öğretmen adayının üçüncü günlüğü

Öğretmenlerin sahip oldukları konu alanı bilgisine yönelik gelişimlerini etkileyen faktörlerden biri hizmet öncesi aldıkları eğitimlerdir (Grossman, 1990; Matyar, Denizoglu & Özcan, 2008). Öğretmen adaylarının hizmet öncesinde aldıkları eğitimlerde edindikleri konu alanı bilgileri meslek hayatlarında gerçekleştirecekleri uygulamalardaki performanslarını etkileyecektir (Fettahlıoğlu vd., 2011). Öğretmen adaylarının günlüklerinde en çok yer verdikleri konu; “*konu ile ilgili temel ilke ve kavramları bilmedir*” (f=41). Öğretmen adaylarının bu konuya ilişkin ifadeleri incelendiğinde çoğunlukla konulara hakim olduklarını düşündükleri görülmektedir (f=39). Fen bilimleri dersinin soyut kavramlardan oluştuğu düşünüldüğünde bu kavramların somutlaştırılması ve öğrencilerin kavramsal anlamalarına yönelik istenen hedeflere ulaşılması, eğitimde kullanılacak uygun yöntem ve materyallerle olmaktadır (Karacengel, Ceylan, Gedik & İpek Akbulut, 2019). Öğretmen adayları günlüklerinde bu konuya da sıklıkla yer vermişlerdir (“*uygun araç-gereç ve materyal seçme ve hazırlayabilme*”) (f=26). Öğretmen adayları çoğunlukla bu konuda da kendilerini başarılı olarak değerlendirmişlerdir (f=23). Öğretmen adayları “*zamanı verimli kullanma*” konusuna da sıklıkla (f=22) temas etmişler fakat bahsi geçen diğer örneklerden farklı olarak bu konuda kendilerini çoğunlukla yetersiz olarak değerlendirmişlerdir (f=18). Töman ve Başaran (2019) çalışmalarında öğretmen adaylarının derslerini iyi planlayamadıkları için zamanı verimli bir şekilde kullanamadıklarını ifade etmişlerdir. “*Öğrencilerle kurulan iletişime*” yönelik ifadeler içeren günlükler incelendiğinde (f=21) öğretmen adaylarının çoğunlukla etkili iletişim kurduklarını düşündükleri belirlenmiştir (f=19). Öğretmenin sınıftaki rolünün yalnızca gerekli akademik bilgilerin verilmesi olmadığı düşünüldüğünde öğrencilere rol model olması açısından öğrencileriyle etkili iletişim kurmanın büyük önemi olduğu düşünüldüğünde (Engin & Aydın, 2007) öğretmen adaylarının lisans eğitimleri süresince aldıkları etkili iletişime yönelik derslerin bu aşamada büyük yeri olduğu söylenebilir. Yine sıklıkla yer verilen bir diğer husus ise “*kesinti ve engellemelere karşı uygun önlemler alabilmedir*” (f=20). Bu ifadelerden 13’ünde öğretmen adayları kendilerinin yetersiz kaldığını düşünmektedirler. “*Öğrenci sorularına uygun ve yeterli yanıtlar oluşturabilme*” konusuna yönelik ifadeleri incelendiğinde (f=18) bu ifadelerden yarısının bu konuda yetersizliğe işaret ettiği görülmektedir.

Burada dikkati çeken hususlardan biri öğretmen adaylarının çoğunlukla konuya hakim olduklarını düşünmelerine karşın, bazı öğretmen adaylarının öğrenci sorularına yeterli cevap verme konusunda güçlük çekmiş olduklarını ifade etmiş olmalarıdır. Bunun sebebi öğretmen adaylarının sahip oldukları alan bilgisine yönelik kendilerini objektif olarak değerlendirememiş olmalarından kaynaklanabilir. Çünkü üstbilişsel yetersizlikler bireylerin kendilerini değerlendirirken objektif olamamalarına neden olabilmektedir (Kruger & Dunning, 1999; Podgorsek & Lipovec, 2017). Öğretmen adaylarının öğrenci sorularına cevap verme konusunda güçlük çekmelerinin bir diğer sebebi ise heyecanlanmış olmaları olabilir. Nitekim öğretmen adaylarından biri bu durumu şu şekilde açıklamıştır: “*Öğrenciler bazen zor sorular sorabiliyor. Böyle bir durum olunca bile heyecanlanıp yanlış bilgi verebiliyorum. Özellikle cuma günü ders anlatınca bu durumu yaşadım. Öğretmen müdahale ederek bu durumu düzeltti fakat bunu yenmem gerekiyor ki öğretmen olunca yanlış bilgi aktarmayayım*” (S3). Bu alıntı, öğretmen adayının hem soruyu zor bulduğunu hem de sorulara cevap verirken heyecanlandığını göstermektedir. Bir diğer sebep ise öğretmen adaylarının günlüklerini öğretim elemanının okuyacağını bilmesinden kaynaklanabilir. Öğretmen adayları alan bilgisine yönelik eksikliklerini uygulama öğretim elemanı ile paylaşmak istememiş olabilirler. Öğretmen adayları günlüklerinde *konu ile alanın diğer konularını ilişkilendirebilme* (f=0), *konuda geçen temel ilke ve kavramları mantıksal bir tutarlılıkla ilişkilendirebilme* (f=1) ve *öğrencilerde yanlış gelişmiş kavramları belirleyebilme* (f=2) konularına günlüklerinde ya hiç ya da nadiren değinmişlerdir. Öğretmen adaylarının günlüklerinde bu konulara yer vermemiş olmaları da öğretmen adaylarının alan bilgisi konusunda düşündükleri kadar iyi olmayabileceklerini düşündürmektedir. Nitekim öğretmenlerin yanlış kavramalara sahip olduklarının farkına varılmaması veya giderilmesine yönelik önlem alınmaması öğrencilerde de yanlış kavramaların oluşumuna sebep olmaktadır (Şen & Nakiboğlu, 2016).

Yukarıda da belirtildiği gibi öğretmen adayları sıklıkla zamanı verimli kullanma konusunda sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının günlüklerinde yer vermedikleri bazı konular neden bu hususta sorun yaşadıklarına yönelik fikir verebilir. Örneğin öğretmen adayları, *dersi toparlayabilme* (f=0), *ders*

süresince ara özetleme yapabilme (f=1) ve gelecek dersle ilgili bilgiler ve ödevler verme (f=2) konularına nadiren değinmişler ya da hiç değinmemişlerdir. Öğretmen adaylarının bu konulara temas etmemiş olmalarının sebebi derslerinde bu hususları gözden kaçırmış olmalarından kaynaklanabilir. Eğer öyleyse öğretmen adaylarının bu hususlara dikkatinin çekilmesi ders süresinin artmasını engelleyeceği gibi öğretimin de kalitesini artıracığı düşünülmektedir. Öğretmen adayları son sınıfta KPSS'den yüksek puan alabilme kaygısıyla öğretmenlik uygulaması dersine gereken zamanı ayıramamış olabilirler. Öğretmen adayı eğer konuyu ders süresi içerisinde yetiştiremiyorsa bu konuda da kendisine ders öncesinde konuya uygun yöntem ve teknik belirlemeleri konusunda rehberlik edilebilir. Braun ve Feger (2010) öğretmenlik uygulamasının iş birliği içinde gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Linn ve Jacobs (2015) öğretim elemanlarınca yapılan rehberliğin öğretmen adaylarına edindikleri bilgiyi uygulama ve öğrencilerle etkili iletişim kurabilme açısından katkı sağladığını ortaya koymuştur. *Kazanımlara uygun yöntem ve teknik belirleme* konusuna günlüklerde sadece iki kez değinildiği görülmektedir.

Sınıf içi işleyişi önemli ölçüde etkileyen etkenlerden biri de sınıf yönetimidir (Şahin Sak, 2015 ve bu çalışmada öğretmen adayları günlüklerinde bu konuda sorun yaşadıklarına değinmişlerdir (*kesinti ve engellemelere karşı uygun önlemler alabilme*). Öğretmen adaylarının bu konuda yaşadıkları problemin en önemli sebebinin deneyimsizlik olduğu düşünülebilir. Öğretmen adayları derslerine girdikleri öğrencileri yeterince iyi tanımadıkları için sınıf yönetimini sağlama konusunda güçlük çekmiş olabilirler. Öğretmen adayları bir dönem boyunca her hafta uygulama okulunda farklı sınıflarda uygulama yapmaktadırlar. Uygulamaya başlamadan önce öğretmen adaylarına öğrencileri tanıma fırsatı verilmesi ve öğrencilerin özelliklerinin öğrenilmesi etkili sınıf yönetimi açısından öğretmen adayına fayda sağlayabilir. Piwowar, Thiel ve Ophardt (2013) ise çalışmalarında öğretmen adaylarının sınıf yönetiminde zorluk çekmelerini lisans eğitimlerinde sınıf yönetimi konusunda deneyimli yetişmemeleri ile açıklamıştır. Etkili öğretimin gerçekleştirilebilmesinde sürecin öğrencilerin bireysel farklılıklarına göre düzenlenmesi gerekmektedir (Copple & Bredekamp, 2009). Bu şekilde yapılacak bir planlama sınıf yönetimi konusunda öğretmen adaylarının daha başarılı olmalarını sağlayabilir.

Öğretmen adaylarının bu konuda yaşadıkları problemlerin kaynağı yine günlüklerde nadiren değinilmiş hususlar dikkate alınarak da değerlendirilebilir. Örneğin öğretmen adayları *öğrencileri sınıftan çıkarmaya hazırlayabilme* (f=1), *öğretimi bireysel farklılıklara göre sürdürebilme* (f=0), *öğretim araç gereç ve materyallerini sınıf düzeyine uygun biçimde kullanabilme* (f=0), *övgü ve yaptırımlardan yararlanabilme* (f=0), *sözel ve beden dilini etkili biçimde kullanabilme* (f=0), *kazanımlara uygun yöntem ve teknikleri belirleyebilme* (f=2), *anlaşılır açıklamalar ve yönergeler verebilme* (f=2) ve *öğrencileri ilgi ile dinleme* (f=2) hususlarına neredeyse hiç değinmemişlerdir. Öğretmen adaylarının bu hususlara günlüklerinde yer vermemelerinin sebeplerinden biri bu konulara öğretimleri süresince yeterince dikkat etmemiş olmalarından kaynaklanmış olabilir. Bu maddelerin herhangi birinin veya birkaçının öğretim sürecinde dikkate alınmamış olması sınıf yönetiminde sorun yaşanmasına sebep olabilir. Ayrıca öğretmen adaylarının günlükleri incelendiğinde derslerinde benzer yöntem ve teknikleri (5E, anlatım tekniği, soru-cevap tekniği) kullandıkları görülmüştür. Elde edilen bu sonuç öğretmen adaylarının uygulamaya yönelik derslerde yeteri kadar tecrübe edinemediklerini ortaya koymaktadır. Literatürde elde edilen sonuçlarla paralellik gösteren çalışmalar da mevcuttur (Karal Eyüboğlu, 2021; Tufail & Mahmood, 2020). Öğretmen adaylarının lisans eğitimleri süresince öğretim yöntem ve tekniklerine ve laboratuvar uygulamalarına yönelik aldıkları derslerin artırılması ve uygulamaya ağırlık verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Böylelikle öğretmen adayları ilerideki uygulama süreçlerinde daha fazla tecrübe sahibi olacaklardır. Demircioğlu, Genç ve Demircioğlu (2015) bu durumda yaşanacak aksaklıkları en aza indirebilme konusunda öğretmen adaylarına lisans eğitimleri süresince öğretim, strateji, yöntem ve teknikleri konusunda uygulamalı eğitimlerin yanı sıra bu konularda öğretmen adaylarının gelişimlerini görebilmek adına anket veya gözlemlerle saha çalışmaları yapılmasını önermişlerdir.

Genel olarak öğretmen adaylarının uygulamalarında yetersiz olduğu durumların uygulama okulunda geçirdikleri sürenin yetersiz olmasıyla açıklanabileceğini ifade edilmektedir (Akpınar, Çolak & Yiğit, 2012). Gerçekleştirilen çalışmalarda öğretmenlik uygulamasının bir yıldan iki yıla yayılması gerektiği ifade edilmiştir (Altıntaş & Görgeç, 2014). Aslan ve Sağlam (2018) öğretmenlik uygulaması dersini öğretmen adaylarının

görüşlerine göre inceledikleri araştırmalarında öğretmen adaylarının kuramsal olarak belli bir noktaya geldikten sonra uygulamaya başlanması ve bir yıldan daha uzun süre yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen veriler ışığında öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması sürecinde olumlu ve olumsuz pek çok durumla karşı karşıya kaldığı görülmüştür. Öğretmen adaylarının günlüklerinde sıklıkla uygulama sürecinde konu ile ilgili temel ilke ve kavramları bilmeye yönelik ifadelerinin bulunması öğretmen adaylarının öğretimlerinde en çok bu konuya yoğunlaştıklarını göstermektedir. Öğretmen adaylarının çoğunlukla konu alanına hakim olduklarını belirtmelerine rağmen öğrencilerin sorularına uygun yanıtlar oluşturamadıklarını ifade etmeleri öğretmen adaylarının kendilerini değerlendirirken objektif olmadıkları veya öz-değerlendirme konusunda yeterince iyi olmadıklarını düşündürmüştür. Bu konunun aydınlatılması için öğretmen adaylarının öğretimleri sürecinde gözlemlenerek öğrenci sorularını ne derece cevaplayabildikleri ve cevaplandıramadıkları soruların bilgi eksikliğinden mi yoksa heyecandan mı kaynaklandıklarının belirlenmesi önerilebilir.

Bazı öğretmen adayları kesinti ve engellemelere karşı önlemler almada ve derse ilgi ve güdünün sürekliliğini sağlayabilme konusunda zorluklar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Buradan hareketle öğretmen adaylarının sınıf yönetimi konusunda yeterince iyi yetişmemiş oldukları sonucuna varılabilir. Öğretmen adaylarının bu konudaki olumsuz değerlendirmelerinin fazla olması ve sonraki haftalarda da bu durumun devam etmesi öğretmen adaylarının eksiklerinin farkında oldukları fakat önlem alamadıkları sonucunu ortaya koymaktadır. Öğretmen adaylarının süreçte karşılaştıkları sorunları en aza indirebilmek için uygulama öğretmenlerine eğitimler verilerek uygulama sürecinde nasıl yol gösterici olmaları gerektiği konusunda bilgilendirilebilirler. Öğretmen adaylarının lisans eğitimi süresince aldıkları eğitimlerin yaşanan zorluklara göre yeniden revize edilmesi ve bu eksiklikler göz önünde bulundurularak uygulamalara ağırlık verilmesi önerilebilir.

Süreçte çoğu öğretmen adayı zamanı verimli kullanmadığını belirtmiştir. Daha önce herhangi bir sınıf ortamında ders anlatmamış olmalarından ve sınıf içerisinde yaşanan kesintilerden dolayı bu aşamada öğretmen adaylarının zorluk çektikleri sonucuna varılabilir. Öğretmen adaylarının deneyim kazandıkça bu sorunların üstesinden gelebilecekleri düşünülmektedir.

Benzer çalışmalarda öğretmen adaylarının günlüklerinin incelenmesinin yanı sıra kendileri ile mülakatlar yapılması önerilebilir. Böylece öğretmen adaylarının sahip oldukları yetersizliklere ve sebeplerine yönelik daha fazla bilgi edinilebilir.

KAYNAKÇA

- Akcanca, N. & Cerrah-Özsevgeç, L. (2019). Okul öncesi öğretmen adaylarının yansıtıcı günlüklerin değerlendirilmesine yönelik görüşleri. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13(28), 214-233.
- Akpınar, M., Çolak, K. & Yiğit, E. Ö. (2012). Öğretmenlik uygulaması dersi kapsamında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yeterliklerine yönelik uygulama öğretmenlerinin görüşleri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 36, 41-67.
- Altıntaş, S. & Görgen, İ. (2014). Sınıf öğretmeni adaylarının öğretmenlik uygulaması üzerine görüşleri (muğla sıtkı koçman üniversitesi örneği). *Electronic Turkish Studies*, 9(8),197-208.
- Andrade, H. & Valtcheva, A. (2009). Promoting learning and achievement through self-assessment. *Theory Into Practice*, 48(1), 12-19.
- Arslan, M. M. (2017). Adayların yansıtıcı günlüklerinde öğretmenlik uygulamasına yönelik farkındalıkları. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(3), 1017-1026.
- Aslan, M. & Sağlam, M. (2018). Öğretmenlik uygulaması dersinin öğretmen adaylarının görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(1), 144-162
- Brown, C.P. & Feger, B. S. (2010) Examining the challenges early childhood teacher candidates face in figuring their roles as early educators. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 31(4), 286-306.

- Candaş, B., Kıryak, Z. & Özmen, H. (2019). Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen bilimleri öğretimi-I dersindeki deneyimlerinin öz-değerlendirme yoluyla incelenmesi. *Fen, Matematik, Girişimcilik ve Teknoloji Eğitimi Dergisi*, 2(3), 158-173.
- Coronado-Aliegro, J. (2006). The effect of self-assessment on the self-efficacy of students studying Spanish as a foreign language.(Yayınlanmamış doktora tezi). Pittsburgh Üniversitesi, Pittsburgh.
- Çarpar, M. C. (2020). Sosyolojide iki niteliksel desen: fenomenolojik ve etnografik araştırma. *The Journal of Social Science*, 4(8), 689-704.
- Çepni, O. & Aydın, F. (2015). Coğrafya öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması dersi kapsamında karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerileri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 19(2), 285-304.
- Çetinkaya, E. & Kılıç, D. (2017). Öğretmenlik uygulaması dersinin etkililik düzeyinin okul yöneticisi, sınıf öğretmeni ve öğretmen adayı görüşlerine göre incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 561-571.
- Demircioğlu, İ. H., Genç, İ., & Demircioğlu, E. (2015). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının öğretim, strateji, yöntem ve teknikleriyle ilgili bilgi düzeylerinin değerlendirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 18-34.
- Ekiz, D. (2006). Kendini ve başkalarını izleme: Sınıf öğretmeni adaylarının yansıtıcı günlükleri. *İlköğretim Online*, 5(1), 45-57.
- Engin, A. O. & Aydın, S. (2007). Sınıf içi iletişimde öğretmenin rolü. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16, 1-14.
- Fettahlıoğlu, P., Güven, E., İnce Aka, E., Sert Çıbık, A., & Aydoğdu, M. (2011). Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik öz-yeterlik inançlarının akademik başarı üzerine etkisi. *Abi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 159-175.
- Grossman, P. L. (1990). *The making of a teacher: teacher knowledge and teacher education*. London: Teacher College Press.
- Işıkoğlu, N. (2007). The role of reflective journals in early childhood pre-service teachers' professional development. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 7(2), 819-825.
- İnel Ekici, D. & Delen, İ. (2016). Web destekli ortamlarda fen ve matematik öğretmen adaylarının paylaştıkları öğretmenlik uygulaması günlüklerinin incelenmesi. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 7(2), 440-459.
- Kahraman, N. (2014). Investigating the relationship between self-assessment and self-efficacy of pre-service science teachers. *International Journal of Education and Research*, 2(7), 77-90.
- Karacengel, H., Ceylan, F., Gedik, K., & İpek Akbulut, H. (2019). Fen bilimleri öğretmen adaylarının öğretim materyalleri ve kullanımı hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi. Uluslararası Fen, Matematik, Girişimcilik ve Teknoloji Eğitimi Kongresi, 12-14 Nisan, İZMİR.
- Karal Eyüboğlu, I. S. (2021). Fen bilgisi öğretmen adaylarının bakış açılarından uygulama öğretmenlerinin öğretim stratejisi, yöntem ve teknikleri. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi (UEAD)*, 5(1), 131-147
- Kazu, H. ve Demiralp, D. (2012). İlköğretim birinci kademe programlarında yansıtıcı düşünmeyi geliştiren yöntemlerin kullanılma durumu (Elazığ İli Örneği). *International Online Journal of Educational Sciences*, 4(1), 131-145.
- Koç, C. & Yıldız, H. (2012). Öğretmenlik uygulamasının yansıtıcıları: günlükler. *Eğitim ve Bilim*, 37(164), 223-236.
- Kruger, J., Dunning, D. (1999). Unskilled and unaware of it: how difficulties in recognizing one's own incompetence lead to inflated self-assessments. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 77(6), 1121-1134.
- Linn, V. & Jacobs, G. (2015) Inquiry-based field experiences: transforming early childhood teacher candidates' effectiveness. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 36, 272-288.
- Majzub, R. M. (2013). Teacher trainees' self evaluation during teaching practicum. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 102, 195 – 203.

- Matyar, F., Denizoğlu, P. & Özcan, M. (2008). Sınıf öğretmenliği ABD'de okuyan 4.sınıf öğrencilerinin ilköğretim birinci kademe fen ve teknoloji dersine ilişkin alan bilgilerinin belirlenmesi (Çukurova Üniversitesi Örneği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(1), 3003-312.
- McMillan, J. H. (2007). *Formative classroom assessment: Research, theory and practice*. New York: Teacher's College Press.
- MEB (2017). Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri (ÖMGY). Ankara. Alınan yer <http://oygm.meb.gov.tr/www/ogretmenlik-meslegi-genel-yeterlikleri/icerik/39>.
- MEB. (2020). Öğretmenlik uygulaması gözlem formu. Alınan yer https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_02/26141745_YYRETMENLYK_UYGULAMASI_GYZLEM_FORMU.pdf.
- Nartgün, Z. (2006). *Fen ve teknoloji öğretiminde ölçme ve değerlendirme*. M. Bahar (Ed.) Fen ve Teknoloji Öğretimi (ss. 355-415). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Noonan, B. & Randy, D. (2005). Peer and self-assessment in high schools. *Practical Assessment Research and Evaluation*, 10(17), 1-8.
- Özdemir, İ. (2018). *Müfettiş rehberliğinde öz-değerlendirme uygulamalarının öğretmenlerin öz-değerlendirme, yansıtıcı düşünme ve öğretim becerilerine etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Piowar, V., Thiel, F., & Ophardt, D. (2013). Training in-service teachers' competencies in classroom management: A quasi-experimental study with teachers of secondary schools. *Teaching and Teacher Education*, 30, 1-12.
- Podgorsek, M., & Lipovec, A. (2017). Self-assessment ability of pre-service teachers. *The New Educational Review*, 48(2), 213-223.
- Sözbilir, M. (2009). Nitel veri analizi. Alınan yer <https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/32207596/1112-nitel-arac59ftc4b1rmada-veri-analizi-with-cover-page->.
- Şahin Sak, İ. T. (2015). Okul öncesi öğretmen adaylarının sınıf yönetimi ile ilgili öz-yeterlik inançları. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 101-120.
- Şen, A. Y., & Nakiboğlu, C. (2016). Deneyimli kimya öğretmenlerinin "yanlış kavrama" ile ilgili alan eğitimi bilgilerinin incelenmesi. *Journal of Turkish Chemical Society, Section C: Chemistry Education*, 1(2), 75-104.
- Thorpe K. (2004). Reflective learning journals: from concept to practice. *Reflective Practice*, 5(3), 327-343.
- Töman, U., & Başaran, E. (2019). Öğretmen adaylarının öğretim becerileri üzerine bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(65), 881-891.
- Tufail, I., & Mahmood, M. K. (2020). Teaching methods preferred by school science teachers and students in their classroom. *International Journal of Teaching, Education and Learning*, 4(2), 332-347.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yiğit, N., Alev, N., & Ekiz, D. (2010). Öğretmenlik uygulaması sırasında yansıtma temelli rehberlik çalışmalarının öğretmen adaylarının mesleki gelişimlerine katkısı. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 75-100.
- Yükseköğretim Kurulu [YÖK]. (2007). Öğretmen yetiştirme ve eğitim fakülteleri 1982-2007 (öğretmenin üniversitede yetiştirilmesinin değerlendirilmesi). Alınan yer <https://www.yok.gov.tr/>.